

Piilotajunta ihmisyiden voimavarana

PIRKKO SILTALA

Piilotajunta ja tietoisuus ovat ihmisyiden keskeisiä ulottuvuuksia. Ne toimivat vuorovaikutuksessa keskenään. Myös muissa ihmisyiden ulottuvuuksissa ja niiden keskinäisessä vuorovaikutuksessa vaikuttaa piilotajunnan ja tietoisuuden välinen jännite. Ihmisyiden ulottuvuuksia ovat: ruumiillisuus ja mieli, ajan eri ulottuvuudet (nykyhetki, menneisyys ja tulevaisuus), yksilö, perhe, yhteisöt, organisaatiot, yhteiskunta, kansakunta ja kulttuuri. Nämä kaikki ovat kietoutuneet toisiinsa ja ilmaisevat itseään hyvin- ja pahoinvointina, destruktiivisina ja rakkauden tekoina, mielen ja ruumiin sairauksina ja terveyden päivinä. Kulttuurissamme on ollut vallalla ihmistä, hänen ruumistaan ja yhteisöään koskeva dualistinen näkemys, jossa ruumis ja mieli sekä yksilö, perhe ja yhteiskunta on käsitetty eri maailmoiksi.

Tämän aika näyttää olevan ohi. On näkyvissä merkkejä esimerkiksi terveydenhuollon, sosiaalipalvelujen ja opetushallinnon keskinäisestä yhteistyöstä. Tämän keskinäisen nivoutumisen tulisi näkyä myös hoitopalveluissa sekä esimerkiksi kulttuurin, terveydenhuollon ja sosiaalipalvelujen yhteistyössä. Ennen kaikkea ruumiillisen ja psyykkisen sairauden tutkimus- ja hoitokäytännöissä tulisi sairaus ymmärtää ruumiin, mielen, perhe- ja työyhteisön ja yhteiskunnan vuorovaikutuksesta käsin. Piilotajunta sisältää myös piilotajunnan ja ruumiin muistin sekä tietoinen tajunta tietoisien symbolisen muistin. Näillä on omat merkityksensä ihmisen sairaudessa ja sairastamisessa.

Muokattu eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan ja Nykyaikateen museon Kiasman "Taide hyvinvointiyhteiskunnan uudistamisessa"-seminaarissa 22.11.2007 pidetyn alustuksen pohjalta.

Piilotajunnan ja tietoisuuden jännite

Piilotajunta on ihmisenä olemisen ydintä, se on aina läsnä ja kaikessa. On ikeiaikainen käytäntö jakaa ihmisen tajunta piilotajunnaksi ja tietoiseksi tajunnaksi. Myytit ja kansanperinne erityisesti kollektiivisena muistina, mutta myös filosofia, uskonto ja taide eri muodoissaan ovat kuvanneet näitä tajunnan tasoja ja niiden sisältöjä. Psykoanalyysi ja psykoterapia ottivat piilotajunnan aikanaan teoriansa ja käytännön työnsä piiriin.

Piilotajunnalla on hallussaan syvin kertomus niin yksilön kuin kansakunnan ja niiden organisaatioiden elämästä. Se ilmaisee itseään tiedostamattoman, ruumiillisen ja toiminnallisen muistin, esim. tekojen muodossa, ja vasta ajattelu ja yleensä psyykinen työ sekä taide ja psykoterapia löytävät sille symbolisen muistin muodon. Ruumiin muistilla ymmärrämme tietoja, joita välittävät meille erilaiset aistihavainnot ja affektit sekä ruumiin oireet. Ruumis muistaa, ja ruumiin muisti ei koskaan valehtelee. Vuorovaikutteisen emotionaalisen yksilökehityksen myötä muisti löytää vähitellen myös tunteiden, mielikuvien ja symbolisen muodon, kuten sanat, ajattelun, kuvan, kirjoituksen, musiikin jne. Symbolinen muisti jäsentää ja muokkaa tietoisuutemme piilotajunnan muistia.

Piilotajunnassa on kaksi tasoa, joiden raja on häilyvä. Syvin tiedostamaton säilyy taiteen ja henkilökohtaisen sisäisen elämän keskipisteenä. Se ei tule koskaan sellaisenaan tietoisuuden piiriin, mutta se tarjoaa tietoisuuttamme laajemman sisäisen käymistilan uudistuville ja uudistaville voimille, kuten mielikuvitukselle ja ajattelulle. Syvin tiedostamaton on tyhjentyvätön, aina uudessa tulemisen tilassa. Syvintä piilotajuntaamme emme voi koskaan tarkkaan määrittellä, kuvata tai paikallistaa – se on kaikkialla ja kaikessa. Se ei anna itsestään lopullista kuvaa. Piilotajunnassa

vastakohtaisuudet varisevat pois, se on muutoksen, liikkeen ja kasvun avoin kohta.

Piilotajunta ei tunnusta pakkoa eikä vaatimusta. Piilotajunta ei alistu siihen vallankäyttöön, mitä olemme aikamme kulttuurissa tottuneet tavoittelemaan. Piilotajunnan antamaa tietoa emme voi jollakin manipuloinnilla tuottaa, se ei alistu vallan välineeksi niin kuin ei taidekaan. Juuri tästä syystä me helposti vieroksumme, ohitamme tai mitätöimme koko piilotajunnan olemassaolon. Nykyajan ihmisten on vaikea hyväksyä sitä, että onkin olemassa jotain, joka ei olekaan täysin hallittavissa, paikannettavissa, selitettävissä ja jonka saloja ei voikaan kartoittaa yksityiskohtaisella tarkkuudella. Piilotajunta ei tuota mitään selkeästi mitattavaa. Sama koskee taiteen, taideaineiden ja yleensä luovuuden tuomaa henkistä ja kulttuurista pääomaa. Niitä ei voi mitata yksinkertaisilla tehokkuusindikaattoreilla.

Mutta piilotajunta pulppuaa meihin mietiskellessämme, pohtiessamme, itseemme paneutuessamme, antaessamme ajatuksemme assosiatiivisesti vaeltaa, affektiivisissa tiloissa, unissa, unelmissa; luodessamme, lukiessamme, katsoessamme tai kuunnellessamme kirjoitusta, kuvaa tai musiikkia. Meille on tuttua se, että etsiessämme tietoisesti ratkaisua johonkin ongelmaamme myös piilotajuntamme työstää sitä samanaikaisesti ja tarjoaa yllättäen ratkaisun, vastauksen tai oivalluksen. Tiedostamaton tekee työtään tietoisten ponnisteluittemme sisällä.

Tiedostamattoman toinen taso sisältää tietoisuudesta tiedostamattomaan siirretyn, torjutun ja dissosioidun. Tämä tiedostamaton on ollut joskus tietoinen ja tuttu, mutta torjuttua ei eri syistä ole voitu tallentaa tietoisuuden piirissä. Mikään kokemus ei koskaan kokonaan katoa. Piilotajuntaan eristäminen on tapahtunut enimmäkseen kolmesta syystä. Tietoisuutemme piiri on rajattu, ja tiedostamaton on sitä laajempi, se säilöo enemmän. Tässä mielessä piilotajunta tallettaa myös hyviä ja rakkaudellisia kokemuksiamme, jotka vaikuttavat elämäämme ja tulevat vuorovaikutussuhteisiimme ja käytäntöihimme rakkauden tekoina. Myös hädän ja ahdingon hetkellä ne ehyttävät meitä ja antavat voimaa kestää.

Torjuttu kokemus on voinut olla myös kauheudessaan ja haavoittavuudessaan niin sietämätön, että se on täytynyt poistaa tietoisuudesta kestävämmän kokemuksena. Yksilö, perhe, yhteisö tai kansakunta ovat olleet silloin hylättyinä ilman riittävää tukea, yhteisöllisen kannattelun ulko-

puolella. Traumaattinen kokemus ei kuitenkaan häviä, vaan piilotajunta säilöo sen ja ilmaisee sitä toiston lakien alaisena sukupolvesta toiseen, yksilön, perheen, yhteisöjen, organisaatioiden ja kansakuntien kriiseinä, väkivaltaisina tekoina ja sairauksina, kunnes se tulee kuulluksi ja vastaanotetuksi – saa puheen oikeuden.

Kovin tuttua meille jokaiselle on myös se, että emme mielellämme jätä tietoisuutemme piiriin meille itsellemme epämieluisia, itsetuntoamme ja omaa arvoamme loukkaavia kokemuksia, vaan eristämme ne pois mielestämme. Tämä unohdus on narsistisen itsekorostuksen palveluksessa, ja siitä voi seurata mielemme kapeutumisen ja onttous sekä ajatusmaailmamme köyhtyminen. Myös nykyisessä yhteiskunnassa ja kulttuurissa vallalla oleva nopean menestyksen stimulointi, empatiakyvyttömyys, ylimielisyyden ja kaikkivoipaisuuden voimistuminen sekä vahvistuvan ahneuden synnyttämä piittaamattomuus syrjäyttävät paneutumisen perushyveittemme miettimiseen ja työstämiseen yksilöinä ja yhteisöinä – sellaisiin kuin kosketus erilaisiin tunteisiimme, itsensä tutkiminen, toiseen eläytyminen ja toisen kunnioittaminen, lempeys ja halu tehdä hyvää.

Yksilön ja yhteisöjen piilotajuntaan vaiennetut tunnot, traumaattiset kokemukset, esimerkiksi ulkopuolisuus ja epäoikeudenmukaisuuden kokemukset saavat puheen ja tekojen oikeuden alakulttuureissa, joiden keskeinen viestintäpaikka on Internet. Niiden viesteille kannattaa herkistyä tutkivalla mielellä.

Jokelan murhenäytelmän nuori mies lähetti useita päiviä ja viikkoja viestejä sekasortoisesta mielentilastaan ja siihen liittyvästä avunhuudostaan Internetiin. Näinhän tekevät monet ahdingossa olevat nykyajan nuoret naiset ja miehet. Kun piilotajunta alkoi puhua, tällä nuorukaisella ei ollut Internetissä eikä muuallakaan huolehtivaa aikuista vastaanottajana ja ymmärtäjänä. Sen sijaan vastaanottajina olivat toiset turvattomat, hämmennyksissä olevat ihmiset, jotka liittyivät toisiinsa ja yhdistivät ylimieliset destruktiiviset voimansa ja piilottivat avuttomuutensa, tuskansa ja kokemansa väkivaltaisuuden. Piilotajuntaan dissosioidut traumaattiset kokemukset alkoivat puhua. Me muut emme osanneet tätä piilotajunnan destruktiivista viestiä ottaa rakentavalla tavalla vastaan emmekä tulkita avunhuudoksi. Silloin hallitsemattomalle destruktiivisuudelle löytyi konkreettisen toiminnan epätoivoinen väylä.

Piilotajunta tarvitsee jäsentyäkseen tietoiseen

elämäämme – siis tietoisien elämämme eheyttäväksi voimavaraksi – kyllin monipuolisen ja toimivan symbolisen kyvyn: erilaiset tunteet, mielikuvat, sanat, ajattelun, kuvat, kirjoituksen, musiikin – luovuuden. Tämä koskee niin yksilöä kuin yhteisöä. Nykyisin symbolisuus tyypistetään vain tiedon palvelukseen ja toisaalta valjastetaan Internetin kahleisiin. Esimerkiksi kouluissa luovat aineet on vähennetty minimiin, tärkeimmiksi ovat tulleet tiedolliset aineet. Tunteet ja mielikuvat kehittyvät vain jatkuvassa ihmissuhteiden molemminpuolisuudessa kasvoista kasvoihin sekä taide- ja taitoaineiden parissa. Elämän ongelmat eivät aiheudu tiedon puutteesta, vaan elävän emotionaalisen vuorovaikutuksen puutteesta ja ristiriidoista sekä tunne-elämän ja sen ongelmien jakamisen köyhtymisestä esim. taiteellisen luovuuden avulla.

Taiteen merkityksestä

Taiteen voimana on olla kasvatusten piilotajunnan kanssa. Odottamaton, ennakoimaton, yllätyksellinen ja aistimuksellinen ohjaavat taiteilijaa ja luovaa ihmistä piilotajunnan lähteille. Taide iskee läpi ajattelun ja totuutta ohittavien kliseiden ja hahmottaa esimerkiksi niitä väkivallan ja kuoleman voimia, joiden keskellä elämme, mutta joilta suojaudumme oman torjuntamme kehikkoon. Taide on tutun ja oudon, turvallisen ja uhkaavan, kätkeytymättömän ja kätketyn kohtauspaikka – piilotajunnan ja tietoisuuden rajalla. Taide on avoin salaisuudelle. Taide on todistajana ihmisen tuskalle ja kaipuulle. Taide murtaa halkeamia asioiden tuttuun järjestykseen. Taide vie kohti syvempää totuutta, vaikka koko totuutta ei voi koskaan sanoa. Tämä vahvistaa meitä, ja silloin pelko voi herättää huolen olemassaolostamme niin yksilöinä, perheinä, yhteisinä kuin yhteiskuntana. Tämä huoli on nyt nostamassa päätään yhteiskunnassamme – esimerkiksi Jokelan murhenäytelmän herättämänä.

Bracha Ettingerin (2006) ajatuksin: ”Taiteilija antaa myöten omille rajoilleen sisällyttäkseen, ihmetyksen uudistavalla voimalla, itseensä toisen ja maailman tuskan. Taiteilija kulkee luomistyössään maailman trauman läpi ja viestii siitä taiteensa vastaanottajalle. Taiteilija kykenee siirtämään näkemisen ja kuulemisen kentälle ihmistietoisuudesta yleensä ulottumattomiin tai poisosaolevaksi tai vain mahdollisuudeksi jääviä jälkiä.

Elämä siirtyy kuvaan, kieleen, musiikkiin.”

Taiteilija kohtaa kätketyn tutun, joka on torjuttuna muuttunut oudoksi, vieraaksi ja pelottavaksi, ja antaa sille symbolisaation voimalla viivan, muodon, hahmon, värin, sanan, sävelen ja ennen kaikkea muistin.

Eroksen ja Thanatoksen jännite on ihmisyyden ja taiteen ydintä (Siltala 2006). Uni ja taide ovat polkuja rakkauden ja kuoleman voimien lähteille ja niiden väliseen jännitteeseen. Symbolin luomiseksi, pyrittäessä totuuteen hyvän muuri on ylitettävä ja mentävä rakkauden voimalla mielihyvän tuolle puolen – kauheaan. Yksilöiden, yhteisöjen ja kansakuntien elämässä on ajanjaksoja, jolloin rakkauden voimat kuihtuvat ja kuolema, Ananke, pääsee sokeasti ja valikoimattomasti valloilleen. Silloin taiteella on mahdollisuus paljastaa hirveyksien näyttämöt ja tuoda ne yhteisen jakamisen ja ymmärtämisen piiriin. Vuonna 2007 Nobelin kirjallisuuspalkinnon saanut Doris Lessing toteaa, kuinka tarinat ja niiden kerrotut parantavat meidät silloin, kun meihin koskee, kun olemme hajoamaisillamme tai tuhoutumassa.

Tuhoavien voimien rinnalla taide ja luova työkentely sisällyttävät itseensä myös rakkauden, toivon, yhteisyyden, huumorin ja ilon voimia. Ne antavat varjelevaa lujutta ja lämpöä. Rakkaus eheyttää vihan voimia ja auttaa pitämään huolta. Näitä voimia me nykyajan ihmiset erityisesti tarvitsemme. Taiteellinen luova työ auttaa meitä tarkemmin näkemään ja herkemmin kuulemaan.

Kuvataiteen ja kirjallisuuden puheenvuoroja

Taide on ihmiskunnan muisti. Luontoon, asuinpaikkaan ja ihmisiin kohdistuneet täydellisen tuhon jäljet ovat helposti jäämässä piiloon ja ohiteuiksi. Kiasman ARS 6 -näyttelyssä vuonna 2006 esitettiin von Hauswolffin ja Nordanstadin filmiteos ”Hashuna Japani”. Nagasakin edustalla sijaitseva saari toimi tukikohtana meren alla tapahtuvalle hiilen louhinnalle. Sieltä Japani sai pääosan hiilestään yli 40 vuoden ajan. Kun toiminta loppui, aikanaan tuhansien ihmisten asuttama ”mikrovaltio” autioitui. Filmiteoksessa kamera kiertää hylättyä kummitusmaista kaupunkia ja sen tuhojia betonirakennuksia. Monin paikoin on vielä jälkiä siellä asuneista ihmisistä. Tilat, esineet, valaistus, patina, repeämät, aukot ja tyhjyyt

ovat juuri muistamaisillaan menneisyydestä joutain tähdellistä katsojan matkatessa unohtuneissa huoneissa ja kaduilla. Voimme puhua tilan ja paikkojen muistista. Videon äänimaisema on von Hauswolffin suriseva, hitaasti voimistuva elektroninen pauhu, luonteeltaan teollinen.

Yhteisön vaiettu historia, joka ei ole saanut puheen oikeutta, nostetaan esiin kuvan, sanan ja melodian voimalla Echavarrian videossa ”Mouths of Ash” (Kiasman ARS 6, 2006). Siinä on seitsemän laulua, joista jokaisen on kirjoittanut ja laulanut ihminen, joka on kokenut väkivallan ja tuhon syntymämaassaan Kolumbiassa. Taiteilija antaa suoraan ja vakuuttavasti henkilökohtaiset kasvot poliittisesti motivoituneelle väkivallalle. Videossa ihmiset ilmaisevat kokemaansa tuskaa lauluissaan ja ruumiissaan. Taiteen voimalla se kirjoittautuu yleiseen historiaan, sen tunnistamiseen ja jakamiseen ja näin voi vähentää väkivallan tekoja. Olemme muistamisen tuoman lohdun ja piinaavan kauhun äärellä: ”Ihmiset juoksivat, lapset itkivät / Kun he näkivät miten heidän kylänsä oli tuhottu / Monet lapset ilman vanhempiaan / Monet vanhemmat ilman lapsiaan / Johtuen väkivallasta / Joka lakaisee maalaiset pois”. Näissä lauluissa ei sanallakaan kehoteta jatkamaan väkivaltaa. Laulut tuli esittää ilman säestystä, laulajien silmät heidän sielunsa peileinä.

Kolumbia on kaikkialla

Ilman näitä uudelleen muistamisen ja yhteisen jakamisen mahdollisuuksia traumaattiset kokemukset ja niiden sisältämä kauhu, pelko ja tuhoutumisen kokemus kutovat itseensä aina uusia petoksen ja epäoikeudenmukaisuuden kohteeksi joutumisen kokemuksia, jotka avaavat aikaisempia traumaattisia kokemuksia. Ilman puheen oikeutta, jakamisen ja yhteyden kokemusta, ne jatkavat elämäänsä toiston lakien mukaisesti ja kietoutuvat piilotajuisesti myös erilaisiin pahoinvoinnin muotoihin, tappamiseen ja tuhoamiseen, sotiin, väkivaltaisiin poliittisiin tavoitteisiin ja tekoihin. Olemme Sigmund Freudin ”Nachträglichkeit”-ilmiön ytimessä.

Kollektiivisesta muistista on Jussi Onnismaa (2008) todennut: ”Muistaminen on menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden kutsumista tähän hetkeen. Muistamista voidaan ylläpitää virallisoin tai epävirallisoin muistomerkein, jotka ovat tihtyntyneitä muistin paikkoja. On olemassa yh-

teisöllisiä ja kulttuurisia kieltoja, kullakin ajalla omanlaisiaan, jotka sallivat ja kieltävät menneisyyden vaikeiden tapahtumien ja kohtaloiden muistamisen. Yhteinen muistaminen ja unohtaminen on myös poliittinen tapahtuma. Kun laajamittaisia traumoja aiheuttavien tapahtumien seuraukset saavat riittävästi julkisuutta, muistamiseen ja traumaan liittyvä politiikka tulee mahdolliseksi. Voidaan puhua muistamisen politiikasta.”

Menneisyyteen katsominen merkitsee yritystä saada näkyviin oman ja ihmiskunnan historian aikaisempia kasvoja. Tämä ajatus sisältää ajatuksen taiteesta – kirjallisuudesta, kuvataiteesta, elokuvasta, musiikista ja tanssista – kansakunnan muistina ja kansakunnan piilotajunnan voimien havaittajana. Muisti on kahlitettu yksilöllisillä, yhteisöllisillä ja kulttuurisilla kielloilla. Taide pyrkii poistamaan muistin kiellon kahleista.

Mieleeni tulee venäläisen kirjailijan Vladimir Sorokonin tuotanto, esim. romaani ”Den opritsina” (Yhden *opritsnikin* päivä). Kristina Rotkirchin arviointi tästä kirjasta julkaistiin Helsingin Sanomissa 4.2.2007. Sorokon tuo romaanissaan esiin maansa historian aikaisempia hahmoja ja liittää ne Kremlin nykyisen vallantäyteisyyden yhteyteen. Kyseisessä romaanissa Iivana Julman 1500-luvun hirmuvalta sijoitetaan suhteellisen läheisen ajankohdan Venäjään. Hallitsijan apuna on *pritsšina*, hänen henkilökohtainen erikoisjoukkonsa, joka levittää kauhua väestöön. Aivan samoin kuin Iivana Julman aikana, *pritsbnikit* ovat pukeutuneet pitkiin mustiin kauhtanoihin, mutta nyt ne kiitävät omalla kaistallaan moottoritietä Moskovaan. Heidän erikoisvalmisteisten autojensa lokasuojille sijoitetaan joka aamu juuri teurastettu koiranpää tavalliselle kansalle varoittavaksi esimerkiksi.

Kirjailijan sanoin: ”Uusi Venäjä – maa joka on tehnyt menneisyytensä tulevaisuudekseen.” Kirjailija sanoo tässä juuri sen, että ellemme paneudu omaan historiaamme ja sen tiedostamattomiksi jääneisiin traumaattisiin kokemuksiin, ne tulevat esiin toiston lakien mukaan. Tämä koskee kaikkia kansakuntia, ei vain Venäjää.

Kirjailija Sofi Oksanen (2007) kirjoittaa artikkelissaan ”Mielessä paistava aurinko”, että kirjallisuuden tehtävä kansakunnan muistina korostuu maailmassa, joka vaikenee sellaisista asioista, joista ei voi puhua, ja jonka päättävillä elimillä ja politiikalla ei ole muistia. Siksi vaikenemisen muistaminen on taiteilijoiden käsissä.

Historian muisti koskee myös erilaisia yhteis-

kunnan organisaatioita ja järjestöjä. Yhteisön jäsenten tulisi paneutua omaan historiaansa, erityisesti sen tiedostamattomiksi jääneisiin ongelmallisiin kokemuksiin. Todellisuus tulisi olla muistin palveluksessa ja päästää vapaaksi kieltojen kahleista.

Taide voi paljastaa myös olemisemme epävarmuuden. Se voi tuoda halkeamia asioiden tuttuun järjestykseen ja panna oman olemisemme näennäisesti vakaat ja vakiintuneet rajat kyseenalaisiksi. Näennäisturvallisuutemme paljastuu. Tästä kertoo Maaria Wirkkalan taideteos ”Vakain aikein” (Kiasman ARS 6, 2006). Siinä katsoja astuu huoneeseen, jonka lattia on taiteilijan omin käsin lehtikullalla päällystetty. Lasiset tikkaat nojaavat seinää vasten. Keskellä huonetta on suuri luonnonkivi. Äkkiä odottamatta lattia alkaa uhkaavasti horjahdella ja kivi, josta käsi hakee turvaa, liikkuu myös pelottavasti. Olemisemme epävarmuuden paljastuessa joudumme pohtimaan uudelleen elämän merkitystä ja arvoja. Parhaimmillaan se kuljettaa meidät uudenaiseen ajatteluun ja näkemiseen.

Taide kantaa huolta siitä, että niin yksilöä kuin ihmiskuntaa koskevat ilmiöt eivät painuisi unohdukseen. Maaria Wirkkalan teos ”Landing Prohibited” Venetsian biennaalissa kesällä 2007 puhuu pakolaisuudesta. Alvar Aallon puupaviljonki on muuttunut venevajaksi. Vettä täynnä oleva mus-

ta venetsialaisvene keinuu hiljaa keskellä aallokkoa, joka muodostuu kymmenistä tuhansista erivärisistä lasipaloista. Paviljongin kattorakenteet on maalattu mustaksi. Musta vene on kuin arkku, jonka pohja on maalattu punaiseksi. Veneen täytävä vesi on kuin verta. Taiteilija toteaa: ”Teoksen nimi Landing Prohibited on lähtökohta. Se on tilanne, joka vaikuttaa sekä henkilökohtaisella että yhteisöllisellä tasolla. Ihmiset, jotka joutuvat lähtemään veneillä ja jotka eivät pääse nousemaan maihin missään. Ihmiset, jotka eivät koskaan pääse perille. Ne ovat uutisia, joita näen jatkuvasti sanomalehdissä.” Aallokkoja muodostavista lasipaloista Wirkkala toteaa: ”Lasinpalat ovat hauraita ja samalla teräviä. Kyse on myös ihmisten unelmien hauraudesta ja niiden särkymisestä.”

Tätä särkymisen haavoittavaa kipua taiteellinen työ voi ottaa vastaan, hahmottaa ja lievittää, samalla kun taide antaa luottamusta uusille unelmille ja toivolle. Tämä tuli erityisen selkeästi ja puhuttelevasti esiin niissä piirustuksissa, jotka Espoon Kaitaan yläasteen ja lukion oppilaat tekivät kotonaan Jokelan murhenäytelmän jälkeen. Nämä kuvat julkaistiin Suomen Kuvalehdessä 16.11.2007. Nämä oppilaat työstivät heille itselleen ja meille kaikille käsittämätöntä. He antoivat luottamusta nuorten kykyyn kantaa huolta, ymmärtää ja tulkita sisäistä maailmaamme. Siinä on toivo.

KIRJALLISUUS

- ETTINGER, BRACHA: Taide ja parantaminen; matriksiaalinen tunnesiirto esteettisen ja eettisen välillä. Teoksessa: Karjalainen, Tuula & Sakari, Marja (toim.): Toden tuntu. Helsinki: Nykyaiteen museon julkaisuja, 2006
- OKSANEN, SOFI: Mielessä paistava aurinko. Parnasso. Kirjallinen aikakauslehti (2007): 1, 31–35
- ONNISMAA, JUSSI: Hiljainen tieto kulttuurien rakenteissa: kollektiivinen muistaminen ja muistamat-

tomuus. Teoksessa: Toom, Auli & Onnismaa, Jussi & Kajanto, Anneli (toim.): Hiljainen tieto – tietämistä, toimimista, taitavuutta. Aikuiskasvatuksen 47. vuosikirja. Helsinki: Kansanvalistusseura, 2008

SILTALA, PIRKKO: Kuoleman ja rakkauden voimien jännitteessä. Teoksessa: Karjalainen, Tuula & Sakari, Marja (toim.): Toden tuntu. Nykyaiteen museon julkaisuja. Helsinki: Nykyaiteen museo Kiasma, 2006.